

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj IV.

V sredo 14. Kozoperska 1846.

List 41.

Š e g e.

Kdor se nekol'ko
Sveta 'zuci,
Vidi spremine
Dosti reči;
Šeg use polno —
Ktere so bolj?
Drugi recite,
Ki ste per volj'.

Tam od Kitaja
Proti večer'
H tihimu morji
Kraje premer';
Svet je okrogel
Krog se verti —
Vse se preminja,
Stanovno ni.

Tu se odkriti
V hišo gredé,
Tam se izzuti
Šege velé.
Černo Kitaje *)
Se veselí,
Belo za žalost
Nosit' velí.

To mi narobe
Kličemo svet,
Vender to šege
Hočejo imet'.

Ko na Kitajskim
Vabjo gosti,
Tisti, ki pride,
Napak stori.

Eden si striže
Čisto lasé,
Drug' mu čez pleča
Doli visé.
Ženska v Tombuktu **)
Mora bit' sod,
Ravno kot sveča
Hvaljo drugod.

Mahomedanci
Deklic prodat,
Tergov in semnjov
Išejo rad';
Naše dekleta
V semnji shodiš
Na ogled se stavit'
Same dobiš.

Nekim sladčica
Ljudsko mesó,
'Z mertvih čepinje
Drugi pijó;
Ni se prepirat':
Šege okus
Imata svoje
Turk in pa Rus.

Požencan.

Hvala ajde.

Nekteri ptujci nam očitajo, de po Krajskim preveč ajde sejemo in nam širokoustno in kaj učeno dokazujejo, kaj bi nam več verglo, ako bi namest ajde raji kako drugo zelenjavo za klajo sejali, ali pa de bi namest sterneniga raji kaj več turšice imeli, ktere se po Krajskim še vselej premalo vidi.

*) Černo oblačilo v Kini pomeni veselje; kader pa po mertvih žalujejo, nosijo Kitajci belo oblačilo.

**) Tombuktu je dežela v notrajni Afriki. — Taka je tudi zdaj pri naših ženskih.

De bi nas pregovorili, nam tudi izkladajo, kako po družih krajih perdelujejo obilno klaje in pa turšice, ter pravijo, de, kar so začeli po Koroškim turšico sejati, ne vedo od lakote nobene, ktera je popred dostikrat razgrajala, kedarkoli je slana posmodila ajdo.

Kaj bomo h temu rekli? kako ohranili dobro ime preljubi ajdi?

Krajskih kmetovavcov zemljiša so premajhine, de bi namest žita sejali veliko travnih semen; Krajnci imajo večidel živine toliko, de z njo že svoje polje obdelajo in de še zmeram lahko kaki rep ali kako glavo prodadó. De se ne vidi na Krajskim povsod enako veliko turšice, ne pride od krajske svojglavnosti, temuč od tod, kér turšici ne tekne vsaka perst, kér ljubi bolj močne, bolj debele in suhljate, posebno pa apnjene njive, in pa kér vzame zares veliko dela.

Slednji kmetovavec mora imeti skerb, de si perdela kruha in kar potrebuje za druge opravke. Če bo per svoji majhni kmetii le turšico sejal, kako bo pa živinico preredit, kér je travnikov le malo in po nekterih krajih še clo nič. Od same slame, pravijo, se živina slabo redí, in ne dela mastniga gnoja. Res je, tode Krajnci si z repo, s prešami od laneniga semena i. t. d. pomagajo in slamo zboljšajo.

Zoperniki ajde pravijo, de naj kmetovavec med rež in med ječmen ali pa potlej namest ajde travnih semen ali pa turšico za klajo seje. Ali ljubi prijatli! če krajnski kmetovavec ne bo ajde perdeloval, bo jedel malo kruha. Belo žito gré skorej vse za godove, za bero, za gosposko in za druge opravke, le samo ajda ostane doma za kuho in za kruh. Kdor bi s turšico rad ajdo pregnal, pač ne pomisli ali pa ne vé, de turšica ajde nikakor ne namesti, de turšični kruh ni tako dober kakor je ajdovi, in de turšična moka tudi ni tako za kuho. Res de so turšični zlo zabeljeni žganci dobri, tode ajdovi so še bolji, tudi manj zabelje potrebujejo in se tudi veliko bolj z mlekam vzamejo.

Tudi to ni res, de Korošci ajdo zametujejo; oni so le zató bolj obilno začeli turšico sejati, kér

po njih deželi slana rada pada, in pa kér po Koroškimi res turšica zlo obrodi, kakor je to tudi po gorenski strani krajnske dežele nad Krajnjam gori. Kjer pa ni kraj za turšico in koder slana pada bolj poredkama, bi vunder ne bilo pametno, de bi se ajdi slovo dalo, kér se (če ni prašenca) še le po sterneni žetvi seje, kér je v osmih tednih vsejana in požeta, kér nič ali le malo gnoja potrebuje, in kér večidel obilniga sadú pernese. Ajda da po nekterih bolj pešenih njivah dvanajsterno, tudi petnajsterno zerno. Na Ljubljanskim polji, okoli Ježce, okoli Mengša i. t. d. se je iz 6 mernikov po 100 perdela, kadar je létina za-njo. Ali ni to lep perdelik? Ali bote potem takim še ajdi zabavljali? In — kaj bi bilo brez ajde posebno létas, ko korún že povsod gnjuje, in ko drugih žit kup še zmeram raste? Ali ne bo zadosti sromakov ondod, kjer ajde ne perdelujejo? Kaj bi bili brez ajde letas reveži počeli tam, kjer jim je bila toča vse sternenno pohlastala? Zdaj pa je že nekoliko potolaženo njih serce, ko imajo polne kozolce naložene bogate ajde in pa še dolge odre poleg.

Ajda v cvetji tudi vsakimu kraju veliko lepoto podeli, kér ob ajdovim cvetji je polje več tednov kakor vse s cveticami obsejano, kér tako prijetno diši, in pridnim čbelicam obilno medú in voska podari, za ktere čbelarji lepe petice vzamejo.

Ajdova setev tudi kmetovavca pridnost uri in razodeva. Večkrat vidimo, de se per eni strani njive orje in ajda seje, per drugi se pa še pšenica žanje, ali pa lan ruje, in tako se pergodi, de kjer je zjutraj pšenica stala, je zvečer ajda že zaspala, in ob tedni je že z zeleno odejo ogernjena.

Pojdite mesca Kimovca v tiste kraje in dežele, kjer ne sejejo ajde za drugim žitom, in vidili bote polje prazno in kakor osmojeno, *) in komaj bote čakali zagledati spet z ajdo obsjano in z rudečkasto-belimi cveticami zagernjeno polje.

Ne bomo je torej dali ne ajde proč iz krajnske dežele; naša je, ter naša bo ostala. Bodi ga Bog zahvalen za-njo!

Mesca Kozoperska 1846.

Okra.

Misli v krasnih ali lepih umetnostih **)

(Vvod za naše krasoslovje ***)

U pridnosti ti čbela kós zna biti,
Pripravnosti učít' se od červíca znaš,
Kar véš, to z vikšimi duhovi znaš delíti;
Umétnost pa, o človek, sam imáš.
(Schiller.)

Natora, bistroura učiteljca naroda človeški-ga, se ni nikoli zadovoljila, kaj vstvariti, kar bi bilo na svetu prebivajočim stvarém samo koristno, ampak ona je koristnost povsod tudi z lepim oblačilam obdala. Poglejmo le cvet na travniku; koristnost njegovih barv nam ni lahko spoznati; pa mati natora je svoje detice tako nježno oblekla, de ga je milo pogledati. Tako olepšanje natornih del je navadna reč, akoravno ni potrebno k njih namenu.

*) Tega sim se jez letašnje jesen prepričal, ko sim na Avstrijskim z milim sercam lepih ajdovih poljá pogrešoval.
Vrednik.

**) V pričujočim okrajšanem in svobodno prestavljenim sestavku podamo bravcam, posebno umetnim rokodelcam, nekoliko lepih podukov, kakoršnih so slavni gosp. Og. Utiešenović — Ostrožinski pod nadpisam: „Misli o krasnih umetnostih“ na svitlo dali.
Vredništvo.

***) Krasoslovje ali lepoznanstvo, Schönheitslehre oder Aesthetik.

Tako tudi človeku ni zadosti sama gola obilnost, če je v stanu, svojim željam le nekoliko postreči. Kadar svojo goloto obvarje dežja, burje in snega, kadar se do sitiga najé, napije in naspi: ga vunder še nekaj draži in mika, de ima še neki žlahtnejši namen doseči, kér bi človeški namen drugači samo posvetni bil in človek bi z živinčeta in eni versti stal, kakor tudi tisti stoji, kateri se ne-zvé, de je še kaj višjiga na svetu.

To skrivno prirojeno mikanje je hrepenjenje duha po nekem svetu, lepšim od našiga, in kdor enkrat povzdigne okó iz praha oslepljive navadnosti, zmiraj bolj in bolj spoznava, de so darovi omikniga duha nar bolj pripravi, nas stanovitno osrečiti.

Te neprecenljive darove najdemo na širokim polji lepih ali krasnih umetnost. V sredi tega poljá je zrastle visoko dervó iz zernca, ki je z nebés padlo in ktero s svojimi koreninami v zemlji, materi svoji, klije, svoj ponosni verh pa gôr do nebés vzdiguje in se razrašá v sedem košatih vej, polnih cvetja, katerih vsaka mladika se k zemlji pripogje pod sladko težo zrelega sadú. Na verhu tega nebéskiga dervesa sedi umétnost, kakor boginja, ki se s svojim temenam nebés dotika in z zlatim branilam ali sčitam odvráčuje gromove hudih oblakov. Na vsaki téh sedem mladik sedi ena umetnica, deržeča v roki darilnik, iz kteriga se vzdigujejo nebeske dišave v slavo nebeske varhinje.

Vém, de ima naš narod dosti blagorojenih duš, ktere so pripravne in voljne, v čudadelnim drevesu, to je, v lepih umetnostih se izobraziti; tode pota k njemu ne véjo in zató tudi natanjko ne spoznajo, kaj če reči umetnost; ne véjo, ktere so lastnosti njene, kaj je njeni namen in kako bi se v narodnim našim življenji vpeljati mogla. Kér še v našim jeziku nič tako pisaniga nimamo, hočem v tem predmetu tukej kaj pisati, ne za učene ljudi, kateri so v tem že kaj več v drugih jezikih brali, temuč samo za take, kateri tega niso priložnosti iméli.

Govoriti čem tadaj: 1. Ktere so te posamesne krasne umetnosti? 2. Kaj je njih namén? 3. Kakó bi se v vsakdanjim življenji rabiti mogle, de bi se tudi pri nas goreči občutleji za te umetnosti obudili.

Mnogoteri ptuji pisatelji so si verlo glave lomili z besedami izgovoriti, kaj de je umetnost in kateri so posamesni njeni razdelki? Kar prvo vprašanje vtiče, se z njim muditi nečem, kér hvala Bogu! naš narod še ni tako preučen, de bi se z nadnatornim preiskovanjem in ispraševanjem pečal; naj rajši vsakdo na koncu tega pisanja sodi, kaj de je umetnost. Mi hočemo razpravljanje tega znanstva krasoslovje ali lepoznanstvo imenovati, kér ono govori od krasote ali lepote, od olepšanja in ozvišenja nature, in od natornih prigodkov.

(Dalje sledí.)

Dvanajst zlatih svetov hišnim gospodarjam.

1. Hočeš dobro živino imeti, pridno ji strezi: kar si ji storil, ti bo obilno povernila, in ne ona od tebe, ampak le ti od nje boš dobiček imel. Živina je kmetovavca nar večí bogastvo.

2. Kdor svojo njivo zanemari, nje vrednost na pol zmanjša.

3. Ljubiš svoje otroke, pridno obdeluj svoje polje.

4. Pri ženitvi glej pred vsim na dobro gospodinjjo; s tako boš vesel živel, tvoje premože-